

บทที่ 3 ยุคประวัติศาสตร์

ราชวงศ์เฉียน ราชวงศ์ซาง และราชวงศ์โจว

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ก่อนหน้าที่ประวัติศาสตร์ของจีนจะเป็นรูปร่างขึ้นมาในสมัยราชวงศ์ฉิน (221-206 ปีก่อนคริสตกาล) จีนมีราชวงศ์ขึ้นปกครองมาแล้วด้วยกัน 3 ราชวงศ์ ได้แก่ ราชวงศ์ เฉียน (ประมาณปี 2205-1766) ราชวงศ์ซาง (ประมาณปี 1766-1022) และราชวงศ์โจว (ประมาณปี 1122-221)¹ ก่อนคริสตกาล

ราชวงศ์เฉียน

หลังจากที่หยูขึ้นครองราชบัลลังก์ต่อจากษัตริย์ซุน² ทรงสถาปนาราชวงศ์เฉียนขึ้นปกครองจีน จนกระทั่งปี 1766 ก่อนคริสตกาลจึงได้ถูกตั้งก่อกบฏและตั้งราชวงศ์ซางขึ้นแทน

จากหลักฐานทางโบราณคดี ทำให้ทราบว่าในสมัยเฉียน มีรูปการปกครองในระบอบนครรัฐ ชันสี่ เป็นศูนย์กลางการปกครอง ตำแหน่งกษัตริย์เป็นตำแหน่งที่สืบต่อเนื่องกันโดยสายโลหิต รู้จักใช้รถศึกในการทำสงคราม อาวุธที่ใช้มีรูปร่างคล้ายอาวุธของชาวไซบีเรีย ทองสัมฤทธิ์ เริ่มปรากฏขึ้น สันนิษฐานว่าคงถูกนำมาเอเชียโดยชาวเผ่าเตอร์กผ่านต่อไปยังชาวมองโกล จากนั้นถ่ายทอดไปให้จีนอีกต่อหนึ่ง แต่มาแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับกันดีในสมัยซาง สมัยนี้ยังไม่รู้จักวิธีการเขียนหนังสือ “แต่เริ่มใช้สัญลักษณ์เป็นการแสดงเจตนา”³

อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าเราจะกล่าวว่ราชวงศ์เฉียนมีความเจริญดังกล่าว แต่ก็ยังไม่มีหลักฐานใดที่จะแสดงให้เห็นโดยปราศจากความสงสัยเลยว่า ราชวงศ์เฉียนนี้จะมียุคจริงตามทฤษฎีที่ยังเป็นแต่เพียงสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ทั่วไปเชื่อ แต่ถ้ามีจริงวัฒนธรรมของราชวงศ์เฉียนจะเป็นไปดังกล่าวนั้น

ราชวงศ์ซางหรือยिन

ก่อนสิ้นราชวงศ์ได้เปลี่ยนชื่อจากซางเป็นยิน จากการขุดพบซากเมืองโบราณที่เมืองอันยาง ทางเหนือของมณฑลโฮหนาน ประกอบกับหลักฐานที่ปรากฏต่อ ๆ มา ทำให้เราทราบความเจริญของราชวงศ์ซาง โดยสรุปวัฒนธรรมของซางเป็นวัฒนธรรมผสมระหว่างวัฒนธรรมลุ่มชานกับวัฒนธรรมเฉย

ราชวงศ์ซางมีความเจริญถึงขนาดมีเมืองหลวงเป็นศูนย์กลางการปกครองจากหลักฐานแสดงว่ามีเมืองหลวงหลายแห่งด้วยกัน แห่งสุดท้ายและเจริญที่สุดอยู่ที่เมืองอันยาง ภายในเมืองประกอบไปด้วยปราสาทราชวัง ซึ่งเป็นที่ประทับของกษัตริย์ ราชวงศ์ตลอดจนบรรดาข้าราชการบริพาร มีสถานที่ราชการและวัดวาอารามล้อมรอบและมีกำแพงเมืองล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง นอกกำแพงเมืองเป็นที่อยู่ของประชาชนต่าง ๆ อาศัยกัน เป็นทั้งพวกช่างฝีมือและเกษตรกร เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการทำการเกษตรกรรมชาวซางไม่ได้ทำการทดน้ำเข้ามาช่วยอย่างในสมัยเฉย แต่จะรอให้ฝนตกลงมาเอง นอกจากเมืองหลวงแล้วยังพบหมู่บ้านขนาดแตกต่างกันไปคล้ายเมืองบริวารด้วย

รูปการปกครองของราชวงศ์ซาง

การปกครองเป็นแบบราชาธิปไตย แบ่งออกเป็นรัฐและเป็นอิสระแก่ตนเอง ในการบริหารผู้ครองรัฐเพียงแต่ส่งเครื่องราชบรรณาการเพื่อแสดงความจงรักภักดี กษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดทางการปกครองและทางศาสนา อนุชาจะเป็นได้รับราชบัลลังก์แทนเมื่อกษัตริย์สิ้นพระชนม์ (บางเล่มว่าโอรสได้ราชบัลลังก์) กษัตริย์มีหน้าที่สำคัญอยู่ 3 ประการคือเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาโดยเฉพาะให้แก่บรรพบุรุษพิธีกรรมที่สำคัญก็มีอย่างเช่น การประกอบพิธีฝังศพ หรือแม้แต่การสังเวชีวิตมนุษย์ให้กับเทพเจ้า ทั้งนี้โดยมีบุคคลในวงการศาสนาเป็นผู้ให้คำแนะนำ หน้าที่ต่อไปคือการทำสงคราม กษัตริย์จะออกรบรบรณμάศึก ใช้หอกและธนูเป็นอาวุธ ผู้ที่ถูกจับในสงครามจะถูกบังคับให้เป็นทาสหรือไม่ก็ถูกสังเวชีวิตให้แก่เทพเจ้า ม้าศึกในยามปกติจะเป็นเครื่องมือในการล่าสัตว์ หน้าที่สุดท้ายคือการบริหารงานขจัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน หน้าที่นี้รวมไปถึงขุนนางผู้ใหญ่ที่ถูกส่งตัวออกไปปกครองดินแดนส่วนต่าง ๆ ด้วย⁴

ความเจริญของราชวงศ์ซาง

ทองสัมฤทธิ์ ถูกนำเข้ามาใช้งานด้านฝีมือมากขึ้นแต่ถึงอย่างไรก็ดี ยังถูกจำกัดอยู่ในหมู่ชนปกครอง มีการหล่อภาชนะที่ใช้ประจำวัน และเครื่องศาสตราวุธ ลักษณะเด่นของทั้ง 2 ชนิด ยังคงเหมือนกับวัฒนธรรมของราชวงศ์เฉียน สำหรับคนธรรมดา เครื่องมือเครื่องใช้ยังคงใช้ภาชนะดินเผา โดยแยกเป็นเครื่องปั้นสีขาวยังใช้ในงานพิธี ส่วนงานปกติใช้สีเทา งานสลักที่ทำจากหินตลอดจนอุตสาหกรรมผ้าไหมเป็นกิจกรรมที่ทำกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน

นอกจากความเด่นในผลงานด้านงานฝีมือแล้ว ยังมีความเด่นในระดับสติปัญญา คือการประดิษฐ์ตัวอักษร และแนวความเชื่อถือในเรื่องเกี่ยวกับเทพเจ้า ตัวอักษรเหล่านี้ ในปัจจุบันบางตัวยังคงมีใช้อยู่และบางตัวก็เลิกใช้ไปแล้ว ตัวอักษรจะจารึกไว้บนกระดูกสัตว์ หรือกระดูกเต่า เชื่อกันว่าตัวอักษรมีกำเนิดขึ้นเพราะเหตุผลจูงใจทางการทำนายอนาคต ชาวจีนจะเขียนคำทำนายลงบนกระดูกสัตว์จากนั้นจะนำไปเผาเพื่อให้กระดูกเกิดความร้อนและแตกออก รอยแตกชี้ไปทางคำทำนายใด ก็ถือว่าโชคชะตาจะเป็นไปตามข้อความที่ถูกชี้ขึ้น สำหรับทางด้านความเชื่อถือเกี่ยวกับเทพเจ้า เราก็ทราบมาจากบรรดา “เศษกระดูกทำนายโชคชะตา” เช่นกัน จากเทพเจ้าทั้งหมดอาจแบ่งออกได้เป็น 3 พวกใหญ่ ๆ พวกแรกได้แก่วิญญาณแห่งบรรพบุรุษของราชวงศ์จัดได้ว่าเป็นเทพเจ้าที่มีอิทธิพลต่อชาวซางและชาวจีนในสมัยต่อ ๆ มามากที่สุด รองลงมาได้แก่เทพเจ้าแห่งธรรมชาติซึ่งมีอยู่ไม่น้อยกว่า 100 องค์ ที่สำคัญได้แก่เทพเจ้าแห่งดิน น้ำ ลม ไฟ สุดท้ายได้แก่เทพเจ้าขางตี้ ไม่อาจให้ข้อสรุปได้ว่าเป็นใคร บ้างก็ว่าเป็นกษัตริย์องค์แรกของราชวงศ์ซาง อีกกลุ่มก็ว่า “แท้ที่จริงก็คือตัวผู้ประกอบพิธีนั่นเอง” โดยทั่วไปเทพเจ้าขางตี้ เป็นเทพเจ้าที่เกี่ยวกับการทำสงครามและความอุดมสมบูรณ์ ในการบวงสรวงเทพเจ้าที่กล่าวมานี้ทั้งหมด กษัตริย์เป็นผู้ประกอบพิธี แต่ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิ์ชาวซางในการบูชาบรรพบุรุษของตน⁵

นอกจากนี้มีการประดิษฐ์ปฏิทินขึ้นใช้โดยแบ่งออกตามฤดูกาล ถึงแม้ว่าจะไม่สมบูรณ์แบบที่เดียว แต่ก็ทำให้รู้ถึงเวลาที่จะต้องทำนา⁶ และเป็นรากฐานของการประดิษฐ์ปฏิทินในสมัยต่อ ๆ มา

ราชวงศ์โจว

ในขณะที่ราชวงศ์ซางกำลังรุ่งเรืองอยู่ทางตะวันออก ไกลออกไปทางทิศตะวันตกในหุบเขาไหว ในมณฑลส่านซี มีชนกลุ่มหนึ่ง เริ่มมีบทบาทขึ้น และด้วยความสามารถของผู้นำ 3 คนด้วยกัน⁷ ประกอบกับความอ่อนแอของราชวงศ์ซางเอง อาณาจักรทั้ง 2 ถูกรวม เป็นปึกแผ่นภายใต้การปกครองของราชวงศ์โจวเป็นเวลาต่อมาอีกเกือบ 8 ศตวรรษ นับได้ว่าเป็นราชวงศ์ที่ปกครองประเทศจีนนานที่สุด

สาเหตุที่ราชวงศ์โจว เดินทางเข้ามากรุงานอาณาจักรซาง เพราะหลบหนีภัยอันตรายมาจากชาวเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ทางเหนือ ชาวโจวจากหลักฐานปรากฏว่าส่วนใหญ่ไม่ใช่ชาวจีนแท้ ๆ แต่มีชาวเตอร์กและชาวธิเบตรวมอยู่ด้วย⁸ วัฒนธรรมของชาวโจวโดยส่วนรวมแล้วดีกว่าของชาวซาง ถึงแม้พวกโจวจะมีทองสัมฤทธิ์ใช้โดยเฉพาะจำพวกศาสตราวุธ แต่จำพวกเครื่องปั้นดินเผา ความเจริญของชาวโจวจัดอยู่ในสมัยวัฒนธรรมหยังเซา เมื่อชาวโจวเข้ามาในอาณาจักรซางความดีของทางวัฒนธรรมทำให้โจวรับเอาของชาวซางไป แม้กระทั่งรูปของการปกครอง (ระบอบศักดินา) ซึ่งเริ่มเจริญในตัวของมันเองตั้งแต่สมัยชางตอนต้น เมื่อมาประจวบเหมาะ กับสภาพของพวกโจวเอง ทำให้พวกโจวซึ่งเป็นชาวต่างชาติ ต้องการสร้างความเป็นปึกแผ่น จึงจำเป็นต้องแบ่งที่ดินให้แก่ขุนนางเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับความจงรักภักดี⁹

ยุคต่างๆ ในสมัยโจว

800 ปีที่ราชวงศ์โจวปกครองประเทศจีน อาจแบ่งออกเป็น 2 ยุคใหญ่ ๆ คือ ยุคโจวตะวันตก มีระยะเวลาตั้งแต่ประมาณปี 1122 - 771 ก่อนคริสตกาล และยุคโจวตะวันออก ตั้งแต่ประมาณปี 771 - 256 ก่อนคริสตกาล ยุคนี้อาจแบ่งย่อยออกไปได้ตามบันทึก ที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ในยุคนั้นได้อีก 2 ช่วงเวลา ต่อจากประมาณปี 722 - 481 ก่อนคริสตกาล เป็นยุค “ฤดูใบไม้ผลิและฤดูใบไม้ร่วง” และจากปี 403 - 221 ก่อนคริสตกาลเป็นยุค “การซัดแย้ง”

ยุคโจวตะวันตกเริ่มเมื่อชาวโจวทำการปราบปรามชาวซางสำเร็จ และตั้งราชวงศ์ขึ้นปกครองในปี 1122 ก่อนคริสตกาล มีเมืองหลวงตั้งอยู่ที่บริเวณเมืองซีอาน ในมณฑลส่านซี ในส่วนภูมิภาคยังคงปล่อยให้บรรดาขุนนางในสมัยชาง ตลอดจนเจ้าผู้มี

เชื้อสายตัวเองปกครอง ทั้งนี้จะต้องยอมรับอำนาจของชาวโจวก่อน บรรดาเจ้าและขุนนางถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของชาวโจว ยุคนี้เป็นยุคที่กษัตริย์สามารถควบคุมบรรดาผู้ปกครองทั้งปวงได้ดี ถึงแม้ว่ารูปแบบการปกครองจะเป็นแบบศักดินาก็ตาม จะเห็นได้จากการแผ่ขยายอิทธิพลออกไปอย่างกว้างขวางทั่วทุกทิศ ประมาณปี 771 ก่อนคริสต์กาล อำนาจเหล่านั้นเริ่มลดลง กษัตริย์โจวถูกขับไล่ บ้านเมืองถูกทำลายจนต้องหนีออกไปตั้งเมืองหลวงใหม่ขึ้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำโล ทางทิศตะวันตกของมณฑลโชนาน ยุคนี้เรียกยุคโจวตะวันออก จากนั้นถึงปีสุดท้ายแห่งราชวงศ์ นอกจากความเจริญทางด้านปรัชญาแล้ว อาณาจักรโจวกลายเป็นสนามรบ มีรัฐน้อยใหญ่ที่มีอิทธิพลเกิดขึ้น กษัตริย์ไม่สามารถควบคุมขุนนางได้เหมือนเดิมอีกต่อไป แต่เพราะความเชื่อที่ว่ากษัตริย์เป็นโอรสจากสวรรค์และเป็นผู้ที่ติดต่อกับสวรรค์ สถาบันกษัตริย์จึงไม่ถูกทำลายไป

ความเจริญของราชวงศ์โจวตะวันตก

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ชาวโจวเป็นพวกที่มีความเจริญน้อยกว่าชาวชาง ดังนั้นความเจริญของพวกโจวก็น่าจะเป็นความเจริญที่เกิดขึ้นในสมัยชาง และยังคงเป็นอยู่ต่อไปในสมัยโจว อย่างเช่น การประดิษฐ์ตัวอักษร การใช้กระดูกสัตว์ทำนายอนาคตที่เปลี่ยนแปลงก็มีเรื่องการสืบราชบัลลังค์ คือตำแหน่งกษัตริย์จะตกทอดไปยังราชโอรสองค์โต มากกว่าจะตกไปแก่พระอนุชาของพระองค์ เช่นเดียวกับพิธีฝังศพนิยมก่อฐานขึ้นมาแทนการฝังเหมือนอย่างในสมัยชาง ยกเว้นทางตอนเหนือยังคงดำเนินรอยตามชาวชางอยู่ การหลอมภาชนะด้วยทองสัมฤทธิ์ในสมัยนี้ ฝีมือจะด้อยกว่าและไม่เรียบร้อย การประดับประดาภาพลงบนภาชนะเริ่มเปลี่ยนแปลงไปไม่ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นผลงานในระยะหลัง ๆ ที่ออกมาจะเป็นผลงานที่ปราศจากการตกแต่งประดับประดาไปในเรื่องเกี่ยวกับแนวความคิด เทพเจ้าชางตี้ ถูกแทนที่โดยเทพเจ้าเทียน (T'ien) หมายถึง "สวรรค์" และเมื่อชาวโจวสามารถปราบกษัตริย์ชางได้ คำว่า "โอรสแห่งสวรรค์" จึงได้มีกำเนิดขึ้นโดยกษัตริย์โจวถือว่าตนนั้นเป็นโอรสแห่งสวรรค์ ได้รับคำสั่งมาจากสวรรค์ คำสั่งนี้เป็นอาณัติหรือปกาศิตจากสวรรค์ (Mandate of Heaven) ให้มาขจัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน¹⁰ คำว่า "โอรสแห่งสวรรค์" และ "อาณัติแห่งสวรรค์" ได้กลายเป็นคำกล่าวอ้างของบุคคลที่จะเข้ามาล้มล้างราชวงศ์นับจากนั้นมา นอกจากนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์โดยเฉพาะพวกทาส รู้จักคุณค่าของแรงงานของมนุษย์คือ

แทนที่จะนำไปฆ่าสังเวทแก่เทพเจ้า ให้ชีวิตสูญเปล่าไปรู้จักนำแรงงานไปใช้ในทาง
ที่ให้ประโยชน์มากขึ้น

ความเจริญของราชวงศ์โจวตะวันตก

ถึงแม้ว่าโจวตะวันตกจะเป็นยุคของการจลาจลวุ่นวายซึ่งนำไปสู่การเสื่อม
อำนาจของรัฐบาลกลาง แต่ว่าความคิดของชาวจีนในขณะนั้น การสงครามไม่ได้หมายถึงการทำลาย แต่เป็นการสงครามเพื่อก่อ เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขสถานการณ์
ที่เลวร้ายให้ดีขึ้น¹¹ เพราะฉะนั้นสงครามจึงไม่ใช่การทำลายหรือก็คิดวางความเจริญ
นอกจากนี้ความสับสนวุ่นวายต่างๆ ยังมีส่วนช่วยให้เกิดนักคิด นักปรัชญาที่พยายาม
ตั้งทฤษฎีหาแนวทางมาแก้ไขข้อบกพร่องหรือสาเหตุแห่งความวุ่นวายนั้น ๆ ผลที่ได้รับ
ก็คือความเจริญในด้านต่าง ๆ รวมทั้งความเจริญทางด้านแนวความคิด ในปลายสมัย
โจวตะวันตก ได้เกิดมีปรัชญาเมธีทางแนวความคิดมากมาย ที่ยังคงมีอิทธิพลมาถึง
ปัจจุบันก็มี และท้ายที่สุดสงครามได้ทำให้แคว้นเล็กแคว้นน้อยในจีนที่แตกแยกรวมตัว
กันขึ้นเป็นจักรวรรดิที่มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงมาจนถึงศตวรรษที่ 20

ยุค “ฤดูใบไม้ผลิและฤดูใบไม้ร่วง”

(Spring and Autumn Period) 722 · 481

ก่อนคริสต์กาล

ความเจริญอย่างแรกที่ยังมองเห็นได้ในยุค “ฤดูใบไม้ผลิและฤดูใบไม้ร่วง” ได้
แก่ การนำเหล็กมาใช้แทนที่ทองสัมฤทธิ์ เหล็กเข้ามาแพร่หลายในจีนประมาณศตวรรษ
ที่ 6 ก่อนคริสต์กาล

การเข้ามาของเหล็กมีส่วนช่วยพัฒนาจีนในด้านอื่น ๆ อย่างเช่น ในด้านเกษตร
กรรม เหล็กสามารถนำไปหลอมเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพและแข็งแรงกว่า นอก
จากนี้ความเจริญทางด้านเกษตรกรรมยังเปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลงตามมาภายหลัง
เช่น การหักล้างถางป่าไปยังดินแดนใหม่ ๆ

มีการขุดคลองทดน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูก ควบคู่ไปกับการเพิ่มของจำนวน
พลเมือง และในเมืองเริ่มมีการค้าขายเกิดขึ้น การค้าขายก่อให้เกิดชนชั้นใหม่ในสังคม
คือ ชนชั้น “พ่อค้า” โดยใช้เงินตราที่ทำจากเหล็กเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน นอก
จากนี้มีการใช้ม้าเป็นพาหนะในการรบ และเริ่มมีการสร้างกำแพงเมืองจีนแต่มาสำเร็จ
เอาในสมัยหลัง

เกี่ยวกับข้อคิดเห็นของนักปกครองชาวจีนที่ว่า “ประเทศจีนเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญของโลก” (Middle Kingdom) ได้เกิดขึ้นในช่วงแรก ๆ ของยุคฤดูใบไม้ผลิ และ ฤดูใบไม้ร่วง ทั้งนี้เกิดมาจากความเจริญที่เป็นอยู่ทำให้ชาวโจวตะวันออก มองดูเพื่อนบ้านว่าเป็นพวกป่าเถื่อน มีวัฒนธรรมด้อยกว่าตน ความคิดเช่นนี้ยังมีมาจนกระทั่งปัจจุบัน¹² แม้ว่าสถานต่าง ๆ ที่เคยมีมาแต่ก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ตาม

ทางด้านปรัชญา ยุคโจวตะวันออกได้ชื่อว่าเป็นยุคที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านปรัชญามากที่สุด ซึ่งความเจริญเช่นนี้ มีพื้นฐานมาจากบรรดาพระสงฆ์องค์เจ้าที่เคยมอบราชการช่วยผู้ปกครองประเทศอยู่ในสมัยโจวตะวันออก กษัตริย์หรือ “โอรสแห่งสวรรค์” ได้สูญเสียอำนาจทางการเมืองยกเว้นอำนาจทางศาสนาทำให้พระมีความสำคัญมากขึ้น ประกอบกับมีการแตกแยกภายในราชวงศ์โจว พระซึ่งเป็นผู้รู้หนังสือรวมทั้งผู้เชี่ยวชาญทางพิธีกรรมต่าง ๆ และแม้แต่ทางด้านการเมืองกลายเป็นที่ต้องการของบุคคลทั่ว ๆ ไปรวมทั้งบรรดาขุนนาง และผู้แข็งข้อที่ต้องการว่าจ้างบุคคลเหล่านั้นมารับราชการอยู่ในราชสำนักในฐานะอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่โอรสและธิดา ต่อมาบุคคลเหล่านี้ก็ได้ตั้งตนขึ้นเป็นผู้คงแก่เรียน (Shih) ออกสั่งสอนวิชาความรู้ต่อไป สถานศึกษาที่มีชื่อมากในขณะนั้นได้แก่สถานศึกษาแห่งราชสำนักซี (Academy of the Gate of Chi) เป็นที่รวมของบรรดา “ผู้คงแก่เรียน” แห่งยุค ขงจื๊อ ก็มาจากสถานศึกษานี้

ขงจื๊อ (K'ung - fu Tzu, 551 - 479 ก่อนคริสต์กาล)

ในบรรดาศาสดาของจีนที่ออกเดินทางเร่ร่อนสั่งสอนวิชาความรู้เป็นที่รู้จักกันดีมากที่สุด ได้แก่ ขงจื๊อ ขงจื๊อถือกำเนิดมาจากครอบครัวขุนนาง จากแคว้นสั้ง ไปตกยากอยู่ในแคว้นลู พออายุได้ 50 ปี ความผันแปรทางการเมืองบีบบังคับให้เขาลาออกจากราชการ จากนั้นได้ใช้ชีวิตในบั้นปลายเดินทางจากรัฐหนึ่งไปยังอีกรัฐหนึ่ง ออกเผยแพร่หลักปรัชญาของเขา แม้ว่าหลักคำสอนของเขาจะเป็นที่นิยมโดยทั่วไป แต่ในด้านตำแหน่งทางราชการ ขงจื๊อไม่ได้รับความสำเร็จดังที่ตั้งใจไว้ ขงจื๊อกลับมาแคว้นลู และสิ้นชีวิตลงอีก 3 ปีต่อมา

หลักคำสอนของขงจื้อมุ่งในหลักในความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ในโลกนี้มากกว่าสังคมในโลกหน้า ดังคำสอนตอนหนึ่งของเขาที่ว่า “ในเมื่อเรายังไม่เข้าใจชีวิตในโลกนี้ของเราดี แล้วเราจะเข้าใจโลกหน้าได้อย่างไร”¹³ ดังนั้นสิ่งที่ขงจื้อเน้นมากก็คือวิธีการดำเนินชีวิตประจำวันมากกว่าชีวิตภายหลังกการตาย เขาสอนให้รักมนุษย์ทุก ๆ คนเหมือนกับที่เรารักตนเอง เน้นให้มนุษย์รู้จักหน้าที่ และฐานะของตนในสังคม เขากล่าวว่า “ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมมีอยู่ได้ถ้าหากว่าทุกคนในสังคมรู้จักหน้าที่ของตนเอง ถ้าสังคมตีประเทศชาติซึ่งเป็นหน่วยใหญ่ของสังคมก็จะมี ความสงบสุขไปด้วย” หน้าที่ของคนทุกคนยึดถือตามหลักอาวโส โดยยึดเอาหน้าที่ของ บุตรต่อบิดามารดา น้องต่อพี่ ผู้ที่อยู่ใต้ปกครองที่มีต่อผู้ปกครอง ภรรยาต่อสามี เพื่อน ต่อเพื่อน โดยที่ผู้น้อยจะต้องมีความเคารพนบถและเชื่อฟังผู้มีอาวโส¹⁴ เหมือนกับ ที่ “โอรสแห่งสวรรค์” ต้องนบถต่อ “สวรรค์” โดยไม่มีข้อแม้แต่ประการใด เลาสือ (ประมาณปี 571-484 ก่อนคริสต์กาล)¹⁵

ปรัชญาเมธีของจีนอีกท่านหนึ่งก็คือ เลาสือ ชีวิตประวัติของท่านผู้นี้ค่อนข้าง จะคลุมเครือ แต่ทว่าหลักคำสอนได้กลายเป็นที่นิยม และเป็นหลักคำสอนประจำชาติ ของจีนอยู่ระยะเวลาหนึ่งคือในสมัยราชวงศ์ถัง ราวคริสต์ศตวรรษที่ 7-10

กล่าวกันว่าเลาสืออยู่ในครรภ์มารดาจนอายุได้ 61 ปี จึงคลอดที่เมืองซู ทาง ตอนใต้ของมณฑลโฮหนาน มีชื่อเดิมว่า ลี ตัน¹⁶ เข้ารับราชการเป็นบรรณารักษ์ในหอ สมุดกลาง เกิดเบื่ออาชีพราชการ จึงออกเดินทางไปทางทิศตะวันตกขณะที่ผ่านประตู เมืองได้เขียนหลักคำสอน ต่อมาหลักคำสอนนี้ได้ถูกบันทึกลงในหนังสือ เต๋า เต ชิง (Tao Te Ching) โดยบรรณาสานุศิษย์เมื่อประมาณศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสต์กาลเป็นต้น มา นอกจากหนังสือเล่มนี้แล้ว ยังมีอีก 2 เล่ม ที่ถือว่าเป็นรากฐานคำสอนในลัทธิเต๋า เล่มแรกได้แก่จุงจื้อ (Chung - tzu) และลี - จื้อ (Lieh - tzu)¹⁷ ทั้งสองเล่มนี้ไม่ทราบแน่ นอนว่าใครเป็นผู้แต่ง แต่เกิดมีขึ้นในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสต์กาลเช่นกัน

คำสอนของเลาสือมีความหมายตรงกันข้ามกับคำสอนของขงจื้ออย่าง เห็นได้ชัด กล่าวคือเป็นหลักการที่สร้างขึ้นเพื่อให้มนุษย์ปล่อยตัวอย่างสบาย ๆ โดย อาศัยกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติมากกว่าที่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบของสังคมตามที่ขงจื้อ คิด เขากล่าวว่า “สิ่งที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติย่อมดีกว่าระเบียบข้อบังคับในสังคมที่มนุษย์ สร้างขึ้นมาเอง”

ตามคำสั่งสอนของเขา เต้าหมายความว่า ทางหรือวิถีทางที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมา การที่จะเข้าหา “ทางของธรรมชาติ” ได้จะต้องทำตัวให้ว่างเปล่า ปฏิเสธกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ด้วยเหตุนี้ เต้าจึงรังเกียจ การศึกษา และถือว่าการศึกษาสอนให้มนุษย์ทำชั่วได้มากขึ้น “ความรู้มิใช่เป็นสติปัญญา คนที่มีสติปัญญาอาจไม่ใช่ผู้มีความรู้ก็ได้” เลาสือกกล่าว จากการที่ลัทธิเต้าเอาใจใส่บุคคลธรรมดามากกว่า ผู้ปกครอง จึงไม่เป็นที่สงสัยเลยว่า ผู้ที่เลื่อมใสในลัทธินี้ในระยะแรกๆ จึงเป็นสามัญชนมากกว่าชนชั้นปกครอง¹⁸

โมจื่อ (ประมาณปี 479 - 381 ก่อนคริสตกาล)

ปรัชญาเมธีคนที่ 3 ที่นับได้ว่าเป็นคู่แข่งของขงจื้ออีกผู้หนึ่งได้แก่ โมจื่อ มีชื่อจริงว่า โม ตี (Mo ti) สถานที่เกิดไม่แน่นอน บ้างก็ว่ามาจากแคว้นสั้ง (ปัจจุบันอยู่ระหว่างมณฑลโชนานและมณฑลชานตุง) บ้างก็ว่ามาจากแคว้นเดียวกับขงจื้อ คือมาจากแคว้นลู่ หลักคำสั่งสอนของเขาปรากฏอยู่ในหนังสือที่มีชื่อเดียวกับชื่อของเขา คือ โมจื่อ ประกอบด้วยข้อเขียนรวมกัน 53 บท เป็นทั้งข้อเขียนของเขาเองและที่สานุศิษย์ช่วยกันเรียบเรียงต่อเติม และมีอิทธิพลเหนือชาวจีนหลังจากที่เขาตายไปแล้วประมาณ 500 ปี

โมจื่อนับได้ว่าเป็นผู้มีแนวความคิดเป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรงต่อแนวความคิดของขงจื้ออย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ถึงแม้ว่าเขาจะมีความต้องการที่เหมือนกันคือ เพื่อปรับปรุงสภาพสังคมให้ดีขึ้น แต่โมจื่อไม่นิยมวิธีการของขงจื้อ โจมตีว่า “เป็นวิธีการที่ไม่ได้ผลและเสียเวลา”¹⁹ โมจื่อเน้นถึง ประโยชน์และประโยชน์ใช้สอยของขนบธรรมเนียมประเพณีมากกว่าจะต้องยึดถือตามขงจื้อทั้งหมด เชื่อในความเป็นไปของโลกหน้า สนับสนุนให้มนุษย์มีความรักซึ่งกันและกัน เขาเชื่อว่าความรักโดยไม่จำกัดเชื้อชาติ วรรณะ ชนชั้น หรือความยากดีมีจน จะทำให้สังคมเป็นสุข ประณามการทำสงครามว่าเกิดขึ้นเพราะว่ามนุษย์ขาดความรัก ความแตกต่างระหว่างแนวความคิดของขงจื้อ และโมจื่อนี้เองทำให้ขงจื้อได้รับการขนานนามว่า “เป็นนักประมวลขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีมาใช้” แต่โมจื่อเป็น “นักวิจารณ์ นักติชม” นอกจากนี้โมจื่อยังได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้นำความรู้ทางด้านตรรกวิทยาเข้ามาใช้ในจีนเป็นคนแรก²⁰ เกี่ยวกับตำแหน่งผู้ปกครอง

เมงจื๊อมีความเห็นว่า “ผู้ปกครองควรได้ตำแหน่งเพราะความดีและความสามารถส่วนตัวมากกว่าได้มาโดยการสืบตำแหน่ง ถ้าผู้ปกครองไม่มีความสามารถก็ควรจะยกตำแหน่งนี้ให้ที่ปรึกษาจะดีกว่า”

ยุคแห่งการขัดแย้ง (403 - 221 ก่อนคริสตกาล)

นับแต่ปีที่ขงจื๊อสิ้นชีวิตลง ความมั่นคงทางการเมืองของชาวโจวเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทางลบมากขึ้น กษัตริย์มีฐานะเท่ากับขุนนางคนหนึ่ง อาณาจักรที่เคยกว้างขวางแตกแยกออกเป็นรัฐเล็กๆ นับพัน แต่ละรัฐมีแนวโน้มที่จะแยกตัวออกจากการปกครองของชาวโจว รัฐใดที่มีกำลังน้อยก็จะรวมตัวกับรัฐข้างเคียงก่อตั้งสหพันธรัฐขึ้นมาต่อสู้กับรัฐศัตรูหรือแม้แต่รัฐบาลกลางเอง ผลของการขัดแย้งมีรัฐใหญ่ ๆ 7 รัฐ²¹ ด้วยกัน กำเนิดขึ้นมาในฐานะผู้นำรัฐต่าง ๆ ทั้ง 7 รัฐนี้ต่างก็ทำสงครามซึ่งกันและกัน จนกระทั่งในที่สุดรัฐจิ้นก็สามารถรวบรวมรัฐทั้งหมดเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างจักรวรรดิจิ้นขึ้นได้สำเร็จในปี 221 ก่อนคริสตกาล

ทางด้านเศรษฐกิจก็เช่นเดียวกัน ที่ดินซึ่งแต่เดิมกษัตริย์เป็นเจ้าของ มาในสมัยนี้มีการกระจายและเปลี่ยนมือกว้างขวางขึ้น ที่ดินสามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนด้วยระบบเงินตราที่ออกมาพอเหมาะกับเวลา มีการนำเอาคันไถที่ใช้แรงสัตว์เข้ามาใช้แทนแรงคนที่ใช้อยู่แต่เดิม สุนัขและสุกร ถือได้ว่าเป็นอาหารหลักแทนเนื้อวัว ความเจริญทางการค้าทำให้มีเมืองน้อยใหญ่เกิดขึ้นพร้อมกับถนนหนทางเพื่อจะได้ติดต่อค้าขายกันได้สะดวก ถึงอย่างไรก็ดีคลองก็ยังใช้เป็นเส้นทางสัญจรในการเดินทางไปมาค้าขาย การทำมาหากินหลักอยู่

ทางด้านปรัชญา

แม้ว่าจะเป็ยุคแห่ง “การขัดแย้ง” แต่ก็ไม่ได้ขัดขวางหรือทำให้ความเจริญก้าวหน้าทางด้านปรัชญาลดน้อยลงไป ความยุ่งเหยิงกลับมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดสถานศึกษาขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ละสถานศึกษาก็มีจุดมุ่งหมายที่จะหาข้อสรุปมาแก้ไขสภาพข้อขัดแย้งที่เป็นอยู่ในขณะนั้นให้หมดไปด้วย

เม่งจื๊อ (ประมาณปี 372 - 289 ก่อนคริสตกาล)

เม่งจื๊อเป็นที่รู้จักกันดีทางตะวันตกในนามเม็นเซียส (Mencius) เป็นคนเมืองจู่ทางตอนใต้ของมณฑลชานตุง เม่งจื๊อได้รับการถ่ายทอดแนวความคิดของขงจื๊อมาจากหลานชายของขงจื๊อเอง จึงนับได้ว่าเป็นลูกศิษย์ขงจื๊อคนหนึ่ง เม่งจื๊อชอบเดินทางออก

สั่งสอนหลักความคิดของเขาและก่อนที่เขาจะลาออกจากราชการได้แต่งหนังสือขึ้นรวม 7 เล่ม เป็นบันทึกคำสนทนาได้ตอบเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเขา มีการรวบรวมเข้าเป็น 4 เล่มใหญ่และได้กลายมาเป็นรากฐานการศึกษาหลักปรัชญาของเม่งจื๊อในสมัยต่อมา

ตามความคิดของเม่งจื๊อซึ่งปรากฏในหนังสือชื่อ เม่งจื๊อ กล่าวว่า “โดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์ทุกคนมีพื้นฐานเป็นคนดีมาตั้งแต่กำเนิด แต่สิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีต่าง ๆ ทำให้คนเราเปลี่ยนแปลงไป” ความดีทั้งหมดเม่งจื๊อเชื่อว่าสามารถต่อเติมให้กับมนุษย์ได้โดยการศึกษาศิลปะวิทยาการต่าง ๆ การศึกษาสามารถช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ เมื่อคนเราได้รับการศึกษาก็ย่อมจะเป็นคนดี เม่งจื๊อเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีที่เกิดขึ้น ไม่ได้เกิดจากประชาชนเป็นผู้กระทำแต่เกิดจากบรรดาผู้ปกครองที่ไม่มีการศึกษา ฉะนั้นผู้ปกครองควรเป็นนักปรัชญาหรือไม่ก็ควรให้นักปรัชญามาเป็นนักปกครอง ในกรณีที่นักปกครองไม่มีคุณสมบัติเช่นนั้น ในข้อนี้เขาเน้นว่าชนชั้นบริหารของรัฐบาลควรเป็นผู้ที่มีการศึกษา ผู้มีการศึกษาจะสามารถเข้าใจถึงความต้องการของประชาชนได้ดีกว่า²² นอกจากนี้ที่เกี่ยวกับชนชั้นในสังคม เม่งจื๊อสนับสนุนให้มีชนชั้น คือ ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง เม่งจื๊อกล่าวว่า “ทั้ง 2 ชนชั้น มีหน้าที่ที่จะต้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน ถ้าขาดผู้หนึ่งผู้ใดไป สังคมก็จะไม่สมบูรณ์”²³

ซุนจื๊อ (ประมาณ 298 - 238 ก่อนคริสตกาล)

ซุนจื๊อเป็นสานุศิษย์ของจื๊อเช่นเดียวกับเม่งจื๊อ แต่แนวความคิดของเขาตรงกันข้ามกับเม่งจื๊อ ถ้าจะเปรียบเทียบความคิดของเม่งจื๊อเป็นขาว ของซุนจื๊อจะเป็นดำ ซุนจื๊อเป็นคนชาวเมืองเซาซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของมณฑลหูเป่ย์ กับมณฑลชานซี มีชื่อเรียกว่ากวง แต่เป็นที่รู้จักกันดีว่า ซุน ชิง (Hsun Ching) เมื่ออายุได้ 50 ปี เดินทางไปยังสถานศึกษา ณ รัฐซี ซุนจื๊อ ได้ทำการบันทึกแนวความคิดของเขาซึ่งมีความยาวทั้งสิ้น 32 บทด้วยกัน

ตามความคิดของซุนจื๊อปรากฏในหนังสือชื่อ ซุนจื๊อ เขาเห็นว่า “ตามธรรมชาติแล้วมนุษย์ชั่วร้ายซึ่งเกิดจากอารมณ์มีความต้องการอยากจะได้เพื่อที่จะขจัดความชั่วร้าย มนุษย์จะต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบแห่งข้อบังคับของสังคม ความดีงามและการศึกษาก็มีส่วนช่วยทำให้มนุษย์เป็นคนดีได้เช่นกัน”²⁴ นอกจากนี้เขายังปฏิเสธสิ่งที่เหลือเชื่อและที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยหลักเหตุและผล จัดได้ว่าเขาเป็นผู้ยกย่องความเป็นเหตุผลด้วยผู้หนึ่ง

สำนักฝ่าเจี๋ย

ผู้ให้กำเนิดลัทธิฝ่าเจี๋ยหรือลัทธินิติธรรมนิยมมีอยู่ด้วยกันหลายคน ซึ่งถึงแม้ว่าแต่ละคนจะให้ความสำคัญแก่มาตรการต่าง ๆ ในการปกครองที่ไม่เหมือนกันแต่ก็อาจสรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกัน นับตั้งแต่ เช่น เต๋า ผู้ให้ความสำคัญแก่ ชื่อ หรืออำนาจในการปกครอง คนต่อมาคือ เช่น ปู่ ไฮ ซึ่งเน้นถึง ชู ศิลปะแห่งการปกครอง คน และคนสุดท้าย ขางยาง ผู้ซึ่งให้ความสำคัญแก่ ฝ่า หรือกฎเกณฑ์และข้อบังคับ ทุกคนมีชีวิตอยู่ในราวศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล แต่ผู้มีชื่อเสียงในสำนักฝ่าเจี๋ยได้แก่ ฮั่น ไผ่ ลือ ในฐานะผู้เก็บรวบรวมความคิดของสำนักที่มีอยู่ก่อนให้รัดกุม มีแบบแผนขึ้นและ ลี ลือ รัฐบุรุษแห่งรัฐจิ้น ผู้นำเอาแนวความคิดนี้ไปใช้ปฏิบัติอย่างได้ผลในทันที โดยเข้าไปช่วยจักรพรรดิ จิ้น ฉื่อ ฮ่องเต๋ รวบรวมอาณาจักรและตั้งราชวงศ์จิ้นขึ้นสำเร็จ ในต้นศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล แต่ทว่าลัทธินี้ในช่วงระยะเวลาไม่นานนักก็เสื่อมความนิยมไป มามีบทบาทอีกครั้งในสมัยจิ้นคอมมิวนิสต์แต่ไม่มากนัก

ฮั่น ไผ่ ลือ มีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าในรัฐฮั่น ปัจจุบันอยู่ทางทิศตะวันตกของมณฑลโหนาน วันเกิดไม่เป็นที่ปรากฏ แต่เขาเสียชีวิตประมาณปี 233 ก่อนคริสตกาล ทั้งฮั่น ไผ่ ลือ และ ลี ลือ ต่างก็เคยเป็นลูกศิษย์ของซุนจื่อ แต่เพราะความอิจฉาริษยาที่เห็นว่ากษัตริย์โปรดปราน ฮั่น ไผ่ ลือ มากกว่าตนในคราวที่เดินทางมาเจรจาทางการทูตครั้งหนึ่ง ลี ลือ จึงออกอุบายใส่ร้ายจน ฮั่น ไผ่ ลือ ถูกจำคุกและเสียชีวิตไปในที่สุด

แนวความคิดของสำนักนี้เชื่อว่า “ธรรมชาติของมนุษย์มีความชั่วร้ายอันเกิดมาจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เราเอง ใครก็ตามถึงแม้จะดีอย่างไรถ้าหากเป็นทาสแห่งความต้องการแล้วจะเลวร้ายได้ง่าย” นอกจากนี้ยังเห็นต่อไปอีกว่า “มนุษย์เราเปรียบได้กับเด็กทารกที่ไม่สามารถเลือกได้ว่าอะไรดีอะไรถูก เพราะฉะนั้นถ้าจะไม่ให้มนุษย์ทำความผิด แม้ว่าจะชอบหรือไม่ก็ตาม จะต้องมีการลงโทษแก่ผู้กระทำผิดอย่างรุนแรงเพื่อเป็นการป้องกันผู้ที่จะกระทำความผิดและลงโทษผู้กระทำผิด ในทำนองเดียวกัน ผู้ที่ทำแต่ความดีก็สมควรได้รับรางวัลเป็นสิ่งตอบแทนด้วยเช่นกัน” นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้มี “รัฐบาลกลางที่เข้มแข็งเพื่อจะได้ใช้มาตรฐานเช่นนั้นได้สะดวก รัฐบาลที่เข้มแข็งจะต้องเป็นรัฐบาลทหาร ปฏิเสธผู้ปกครองทุกคนที่ไม่ได้มาจากทหาร”

ในด้านเศรษฐกิจ “สนับสนุนให้ผู้ปกครองวางมาตรการทางด้านเศรษฐกิจให้แข็งแรง ด้วยการส่งเสริมการเพาะปลูกจนสามารถเลี้ยงตนเองได้ เพื่อจะได้เป็นกำลังของผู้ปกครองต่อไป” สำนักปาเจียกล่าวประณามนักการศึกษา พ่อค้าตลอดจนผู้ใช้ชีวิตไปตามอารมณ์ว่า “ไม่ใช่พลังแห่งความมั่นคงของชาติ”²⁵